

*Андрійчук А. В.,
асистент кафедри конституційного,
фінансового та адміністративного права,
Чернівецький факультет Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ТЕОРЕТИКО-НАУКОВІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД», «БАНКІВСЬКИЙ КОНТРОЛЬ» ТА «БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ»

У юридичній науковій літературі досить часто зустрічаються різні тлумачення таких понять, як «банківський нагляд», «банківський контроль» та «банківське регулювання». Одні вчені поділяють думку, що ці терміни є тотожними, інші – зазначають про їхні відмінні риси. Проаналізувавши вітчизняне законодавство, знаходимо небагато нормативно-правових актів, які б урегульовували дане питання. Серед них основними є Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. та Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» банківський нагляд – система контролю та активних упорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, стосовно яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку. Дане визначення банківського нагляду вказує нам на те, що контроль є складовою, одним із двох елементів банківського нагляду, де другий елемент – це впорядковані дії Національного банку України. Визначення самого контролю вказаний Закон не дає. Натомість визначення контролю міститься у Законі України «Про банки та банківську діяльність», але воно не стосується контрольних дій банку. Тут контроль розглядається як можливість здійснювати вирі-

шальний вплив на управління або діяльність юридичної особи тими членами юридичної особи, які шляхом прямого та/або опосередкованого володіння самостійно або спільно з іншими особами часткою в юридичній особі, що відповідає еквіваленту 50 чи більше відсотків статутного капіталу та/або голосів юридичної особи на основі угоди чи будь-яким іншим чином. Іншого законодавчого визначення контролю у сфері банківського права не вдається знайти. На жаль, у вітчизняній літературі також дуже мало здобутків з приводу цього питання. Деякі аспекти банківського контролю вивчалися такими українськими вченими, як Л. А. Савченко, І. Б. Заверуха, О. П. Орлюк.

Савченко Л. А., наприклад, вважає, що банківський контроль полягає у здійсненні нагляду за додержанням банківського законодавства України, економічних нормативів, установлених законами України, та владних нормативних актів.

Більшість вітчизняних учених відносять банківський контроль до одного з видів фінансового. Багато хто ототожнює терміни «банківський контроль» та «банківський нагляд».

Російський професор Г. П. Толстоп'ятенко у підручнику з фінансового права за редакцією Грачової О. Ю. схиляється до думки, що банківський контроль є видом фінансового контролю і зводить його до контролю за діяльністю банків з метою забезпечення безпеки вкладів і стабільності банківської системи країни [2]. При цьому вчений ототожнює банківський нагляд з банківським контролем і вказує на те, що у банківському контролі важливу роль відіграють центральні банки, але з запропонованого ним визначення видно, що контрольна діяльність не є прерогативою центральних банків, їх виключним правом.

Оскільки банківське право тісно пов'язане також з економічними процесами в державі та регулює і економічні відносини, то за визначенням банківського контролю можна звернутися до економічної літератури. У російській літературі, а саме у словнику А. Б. Борисова «Великий економічний словник», дається визначення банківського контролю. Тут він розглядається у двох формулюваннях:

- як контроль банку за цільовим використанням виданих кредитів або за використанням коштів неплатоспроможного боржника до визнання його банкрутом;
- як контроль, що здійснюється центральним банком країни, а також спеціальними контролюючими органами, які здійснюють регулювання діяльності банківської системи [1].

Російські вчені, так само як і українські, частіше у своїх працях наводять визначення та приділяють більшу увагу банківському нагляду, аніж терміну «банківський контроль».

У згаданому Законі України «Про Національний банк України» надається визначення банківського регулювання, де воно розглядається як одна з функцій Національного банку України, що полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Виходячи з цього визначення, можна зробити висновок, що банківське регулювання – це нормотворчий процес, за допомогою якого здійснюється правове регулювання банківського нагляду.

У Законі України «Про банки та банківську діяльність» є розділ, присвячений регулюванню банківської діяльності та банківському нагляду. У ньому, а саме в ст. 66, указується на форми регулювання банківської діяльності: адміністративну та індикативну. І до адміністративної форми належить нагляд за діяльністю банків. Тут ми також бачимо співвідношення між термінами «банківське регулювання» та «банківський нагляд».

Наведені вище визначення також часто ототожнюються одне з одним. Наприклад, О. О. Качан у своєму підручнику з банківського права розглядає нагляд та регулювання як одне ціле, виділяючи для них спільну мету, функції, органи їх реалізації. Цікавою є думка В. Л. Кротока. Автор вважає, що це різні види діяльності щодо виконання завдання забезпечення надійного та стабільного функціонування банків, які доповнюють один одного.

В. В. Пасічник розмежовує згадувані поняття «банківський контроль» та «банківське регулювання» і вказує на те, що під банківським регулюванням розуміють розробку та видання уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, які регламентують види і способи банківської діяльності. А під контролем за діяльністю банків потрібно розуміти цілісне й безперервне відстеження здійснення банками їх діяльності згідно з нормативно-правовими актами.

Підсумовуючи викладене, можна зробити декілька висновків: по-перше, у юридичній літературі, як вітчизняної, так і зарубіжної науки, не існує єдиної думки щодо тлумачення термінів «банківський контроль», «банківський нагляд» та «банківське регулювання»; по-

друге, недоліком є відсутність належного нормативно-правового закріплення цих термінів, що призводить до прогалин у законодавстві; більшість думок зводиться до ототожнення «банківського контролю» та «банківського нагляду»; крім відсутності законодавчого закріплення цих понять, досить мало є також і досліджень цієї проблематики у літературних джерелах.

Список використаної літератури

1. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / Борисов А. Б. – М.: Книжный мир, 2003. – 895 с.
2. Грачева Е. Ю. Финансовое право / Грачева Е. Ю. – М., 2004.
3. Міщенко В. І. Банківський нагляд / Міщенко В. І. – К.: Знання, 2004.